

April, 2024.

Brošura o sudijskoj etici

Република Србија
Високи савет судства

WORLD BANK GROUP

April, 2024.

Brošura o sudijskoj etici

SADRŽAJ

1.	Uvod	7
2.	Razvoj sudijske etike na globalnom i evropskom nivou	9
2.1.	Mišljenje broj 3 Konsultativnog veća evropskih sudija	11
2.2.	Bangalorski principi	12
3.	Razvoj sudijske etike u Srbiji	15
4.	Karakteristike etičkih kodeksa	19
4.1.	Karakteristike sudijskih etičkih kodeksa	20
5.	Razlika između etičkih standarda i disciplinske odgovornosti	23
5.1.	Zašto je etika od krucijalnog značaja za rad sudija?	25
5.2.	Idealni sudija	26
6.	Etički kodeks	29
6.1.	Postupanje Etičkog odbora na zahteve Visokog saveta sudstva o nespojivosti sudijske funkcije i funkcije člana Visokog saveta sudstva sa drugom funkcijom, poslom ili privatnim interesom	31

7.	Etički odbor	33
7.1.	Postupak pred Etičkim odborom – davanje načelnog mišljenja	35
7.2.	Nadležnosti etičkog odbora	37
7.3.	Smernice	38
7.4.	Načelna mišljenja Etičkog odbora	38
7.5.	Savetovanje sa poverljivim savetnikom	40
8.	Nepoštovanje etičkih principa i neke nedoumice – primeri iz prakse	43
8.1.	Nezavisnost	43
8.2.	Nepriistrasnost	45
8.3.	Stručnost i odgovornost	47
8.4.	Dostojanstvenost	47
8.5.	Posvećenost	48
8.6.	Odanost principima Etičkog kodeksa sudija	49

UVOD

Brošuru koja je pred vama pripremio je Visoki savet sudstva sa ciljem da se jasno predstavi koncept sudijske etike, Etičkog kodeksa sudija¹ kao i da se detaljnije objasni uloga Etičkog odbora. Takođe, cilj je da se sudijama kroz ovu brošuru omogući jasan uvid u ponašanje koji se od njih očekuje u vršenju sudijske funkcije, kako u sudnici, tako i van nje.

Poštovanje etike predstavlja osnovu na kojoj počiva poverenje građana u rad sudija i pravosudni sistem u celini, zato je postojanje jasnih etičkih principa u okviru kojih sudije treba da se kreću, neophodan preduslov za rad sudstva i poverenja u celokupno pravosuđe.

---

¹ Etički kodeks sudija ("Sl. glasnik RS", br. 96/2010 i 90/2021)

2

Razvoj sudijske etike na globalnom i evropskom nivou

Etika predstavlja filozofsku disciplinu koja izučava moral i moralne vrednosti u najširem smislu. Primenom etike u pravosuđu, konkretno u radu sudija, dolazimo do teme sudijske etike, u kojoj se razmatra i normira šta je prihvatljivo i poželjno ponašanje sudija.

Sudijska etika vuče korene još od antičkog perioda, pa odredbe o sudijskoj nepristrasnosti možemo naći u Justinijanovom zborniku iz VI veka. Princip sudijske nepristrasnosti svoje mesto je našao i u Statutu Edvarda trećeg iz 1346. godine, gde se navodi: „Naredili smo svim našim sudijama da ubuduće sprovede jednako pravo i izvršavaju pravdu prema svim našim građanima, bogatima i siromašnima...”² Samo tri godine kasnije, 1349. godine, u Dušanovom zakoniku svoje mesto je našao princip nezavisnosti sudija: „Sve sudije da sude po zakoniku, pravo, kako piše u zakoniku, a da ne sude po strahu od carstva mi.“ Vremenom se sve više elemenata sudijske etike nalazilo u normativnim aktima, pre svega u anglosaksonskim državama, ali sve do XX veka ne može se govoriti o zaokruženim sudijskim etičkim kodeksima i standardima.

Ujedinjene nacije, kao najveća međunarodna organizacija, u svojoj „Agendi za održivi razvoj 2030”, vide pravdu kao: „neizostavni element za dostizanje svih drugih ciljeva”. UN, takođe, jasno ističe vezu između sudske etike i nezavisnosti sudstva³ – i to sa pravom, pošto bez jasno definisanih etičkih normi koje se sprovede u praksi, pravosuđe ne može biti nezavisno. Kako pravosuđe ima moć da promeni i ukida odluke drugih grana vlasti, njegova uloga je od krucijalnog značaja i za funkcionisanje celokupnog državnog sistema, pa samim tim i društva u celini.

Ujedinjene nacije su 1985. godine usvojile jedan od prvih dokumenata sa isključivim ciljem obezbeđivanja i promovisanja nezavisnosti pravosuđa, pod

² M. Margaret McKeown, *Politics and Judicial Ethics: A Historical Perspective*, 131 Yale L.J.F

³ <https://independence-judges-lawyers.org/supplementing-the-un-basic-principles-on-the-independence-of-the-judiciary/>

nazivom: „Osnovna načela UN o nezavisnosti sudstva.“⁴ Ipak, na globalnom nivou, najveći uticaj na formulaciju sudijskih etičkih principa izvršili su tzv. Bangalorski principi, na koje je dat detaljniji osvrt u narednom odeljku.

Što se tiče evropskog kontinenta, standardi koji se tiču nezavisnosti sudija i sudijske etike imaju višedecenijski put razvoja. Ovi standardi su se razvijali najviše pod okriljem Saveta Evrope i ističu se „Evropska povelja o zakonu za sudije usvojena 1998 godine,⁵ kao i preporuke⁶ i mišljenja⁷ Komiteta ministara Saveta Evrope i Konsultativnog veća evropskih sudija. Za temu sudijske etike, značajna je i tzv. Londonska deklaracija o sudijskoj etici, doneta od strane Evropske mreže sudskih saveta, 2010. godine.⁸

Evropski standardi, kada govorimo o pravosuđu pa samim tim i o sudijskoj etici, predstavljaju izbor najboljih praksi evropskih država. Takođe, usaglašavanje sa pravnim tekovinama Evropske unije predstavlja obavezu koju je Republika Srbija preuzela na sebe na putu procesa pridruživanja Evropskoj uniji i sastavni je deo pregovaračkog Poglavlja 23. Preciznije, standardi sudijske etike su deo *acquis communautaire* pa je njihova implementacija u srpski pravni sistem i pravosuđe i pravna obaveza, koja proizlazi iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, kao i iz Akcionog plana za poglavlje 23 i prelaznih merila. Važnost konstantnog rada na unapređenju sudijske etike istaknuta je i u aktuelnoj Strategiji za razvoj pravosuđa za period 2020-2025, u kojoj se navodi da: „...posebnu pažnju treba posvetiti unapređenju kapaciteta i načina postupanja Etičkih odbora, koji u skladu sa međunarodnim konvencijama treba da obezbede savetodavnu ulogu za nosioce pravosudnih funkcija i zasluže njihovo poverenje.“

4 <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-independence-judiciary>

5 <https://rm.coe.int/1680747686%20pristupljeno%2011>

6 Preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope CM/Rec(2010)12,8

7 Mišljenje br. 4 Konsultativnog saveta evropskih sudija (CCJE), Mišljenje br. 3 Konsultativnog veća sudija

8 https://www.enci.eu/images/stories/pdf/ethics/encj_london_declaration_recj_declaration_de_londres.pdf

2.1. Mišljenje broj 3 Konsultativnog veća evropskih sudija

Konsultativno veće evropskih sudija je savetodavno telo Saveta Evrope koje se bavi pitanjima nezavisnosti, nepristrasnosti i kompetencija sudija. Ovo telo je sastavljeno isključivo od sudija i po tom svojstvu je jedinstveno u svetu. U svojim mišljenjima, Konsultativno veće daje inovativne predloge za unapređenja pravosudnih sistema i uloge sudija, nakon analize konkretnog pitanja u datom trenutku. To je slučaj i sa Mišljenjem broj 3, pod nazivom: „O načelima i pravilima profesionalnog ponašanja sudija, a naročito etike, nespojivog ponašanja i nepristrasnosti“ iz 2002. godine. Ovo mišljenje je usvojeno polazeći od odgovora država članica na upitnik i tekst sastavljen od strane Radne grupe Konsultativnog veća sudija. Tri pitanja su bila u fokusu za razmatranje:

- **Kakvi standardi ponašanja treba da se primenjuju na sudije?**
- **Kako ovi standardi treba da budu formulisani?**
- **Koja vrsta odgovornosti - krivična, građanska i disciplinska - treba da se primeni na sudije, i da li uopšte treba da se primeni?**

Ovo Mišljenje navodi da su dva osnovna principa etičkog profesionalnog postupanja sudija: nezavisnost i nepristrasnost. U njemu se ističe da je nezavisnost „fundamentalni uslov“ nepristrasnosti sudije i stoga uspostavlja princip da je nepristrasnost „nerazdvojni dodatak nezavisnosti“. Mišljenje ujedno pruža osnovne obrasce ponašanja i primene principa koje sudije treba da uzmu u obzir u obavljanju svojih dužnosti, kako u samoj „sudnici“ tako i u drugim profesionalnim aktivnostima. Posebna pažnja posvećena je odnosu sudija i medija. Na kraju, Mišljenje smatra da je neophodno da ove principe treba da razvijaju same sudije, kao i da treba da ostanu izvan disciplinskog sistema.

2.2. Bangalorski principi

Bangalorski principi sudijskog ponašanja iz 2002. godine⁹ i Komentar tog dokumenta iz 2007. godine, predstavljaju najsvieobuhvatnije međunarodne dokumente na koje je potrebno da se posebno osvrnemo. Značaj Bangalorskih principa vidi se pre svega u njegovoj opštoj prihvaćenosti kao „zlatnog standarda“ sudijske etike. To se može videti i iz principa koji su proklamovani a koji se u integralnom ili donekle prilagođenom obliku mogu pronaći u svim sudijskim etičkim kodeksima danas, a to su:

- **Princip nezavisnosti**
- **Princip nepristrasnosti**
- **Princip integriteta**
- **Princip primerenosti**
- **Princip jednakosti**
- **Princip sposobnosti i revnosti**

Ipak, sveobuhvatnost i vrednost Bangalorskih principa najbolje je sagledati kroz proces njihovog nastanka. Krajem 1990ih godina prošlog veka, sprovedena su brojna istraživanja u nacionalnim pravosudnim sistemima koja su pokazala da ljudi širom sveta gube poverenje u pravosudne institucije, a to pre svega zbog problema povezanih sa etikom. Ovi nalazi bili su povod da se pod okriljem Centra Ujedinjenih nacija za prevenciju međunarodnog kriminala (današnji UNODC), organizuje sastanak na kome su učestvovali predstavnici vrhovnih i viših sudova. Oni su se sastali prvi put 2000. godine, kada je formirana Pravosudna grupa za jačanje integriteta pravosuđa (*Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity*),¹⁰ koja je na drugom sastanku održanom u Bangaloru u Indiji, u februaru 2001. godine, formulisala relevantne principe i saglasila se sa tekstom Nacrta kodeksa sudijskog ponašanja. Nacrt iz

⁹ https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf

¹⁰ Ideja o okupljanju najznačajnijih sudija i pravnika u okviru Pravosudne grupe za jačanje sudskog integriteta pa i samih Bangalorskih principa potekla je od Nihala Džajavikrame (Nihal Jayawickrama) i Džeremija Poupa (Jeremy Pope), koji su u to vreme bili najeminentnije figure Transparency International-a. Inače, Džeremi Poup je jedan od autora CPI (Corruption Perception Index-a).

Bangalora je podeljen sudijama u više od 75 država. Posebno značajan korak u tom procesu bilo je upravo postizanje saglasnosti, između sudija iz velikog broja država i različitih pravnih sistema, u vezi sa opšteprihvaćenim osnovnim vrednostima koje su pouzdana garancija jačanja integriteta pravosuđa u različitim pravosudnim sistemima.

Kada su u pitanju tačke neslaganja u tom procesu, jedna od zamerki odnosila se na upotrebu samog termina „kodeks“, jer se među pravnicima u kontinentalnoj Evropi kodeksi *a priori* doživljavaju kao sveobuhvatni pravni instrumenti/akti. Jedno od mišljenja koje se moglo čuti prilikom izrade Nacrta Bangalorskih principa jeste da se sudska/sudijska nezavisnost može dovesti u pitanje nametanjem kodeksa ponašanja aktima izvan okvira pravosuđa i da onda takav kodeks mogu „koristiti“ viši sudovi kako bi kontrolisali neslaganja i „nepoželjne“ razlike u presudama nižih sudova. Ipak, nesporna je činjenica da **problemi pre svega mogu da proisteknu iz nepravilne primene** i nedoslednog korišćenja etičkih kodeksa za sudije, a ne iz samih kodifikovanih etičkih normi.

Bangalorski principi su pre svega formulisani da objedine opšteprihvaćene principe sudijske etike i obezbede okvir za regulisanje sudijskog ponašanja. Upravo zato su i koncipirani tako da svaki princip ima svoju definiciju, pa se zatim kroz nekoliko konkretnijih primera razrađuje prethodno definisana opšta norma. Sa druge strane, oni mogu da pomognu članovima izvršne i zakonodavne vlasti, kao i javnosti uopšte, da bolje razumeju sudijsku ulogu u pravosuđu i kakvo ponašanje mogu da očekuju od sudija.

Neka načela Bangalorskih principa ponašanja sudija, poput principa nepristrasnosti, odnose se i na obaveze sudije u vezi sa postupcima članova njihovih porodica. S tim u vezi, zanimljivo je primetiti koliko široko Bangalorski principi postavljaju pojmove „supružnika“ i „porodice sudije“, kako bi se umanjile mogućnosti manipulacije tehničkim definicijama zarad izvrđavanja principa. Supružnik sudije podrazumeva, pored bračnog partnera i partnera sa kojim sudija stanuje ili bilo koje drugo lice bilo kog pola koje je u bliskom ličnom odnosu sa sudijom, dok porodica sudije uključuje bračnog partnera sudije, sina, ćerku, zeta ili snaju, i bilo kog drugog bliskog srodnika ili lice koje je pratilac ili zaposleno kod sudije i koje živi u domaćinstvu sudije.

Posebnu pažnju treba obratiti i na Komentar Bangalorskih principa,¹¹ koji predstavlja njegov sastavni deo, jer omogućava kako sudijama tako i ostalim licima koji se bave etikom u pravosuđu ne samo da razumeju složenost i važnost procesa konsultacija prilikom izrade Bangalorskih principa, već pre svega da im olakša doslednu primenu i neophodnu razradu Bangalorskih principa u praksi.

¹¹ https://www.unodc.org/documents/nigeria/publications/Otherpublications/Commentry_on_the_Bangalore_principles_of_Judicial_Conduct.pdf

3

Razvoj sudijske etike u Srbiji

Sudijska etika u Republici Srbiji, barem kada je reč o modernim vremenima, razvijala se pre svega pod okriljem Društva sudija Srbije, koje je prvo prepoznalo značaj etike u radu sudija kao *conditio sine qua non* vršenja sudijske funkcije na odgovarajući način. Prvi **Kodeks sudijske etike** pripremljen je u okviru Društva sudija Srbije, a usvojen je 1998. godine.

Pet godina kasnije, tokom 2003. godine, Društvo sudija Srbije usvojilo je **Standarde sudijske etike** koji su usklađeni sa Bangalorskim načelima sudijskog ponašanja. Kao i prvi Kodeks sudijske etike, i novousvojeni standardi su se primenjivali isključivo na članove Društva sudija Srbije. Njihov tekst je bio podeljen na šest kanona:

- **nezavisnost;**
- **nepriistrasnost;**
- **profesionalnost;**
- **integritet;**
- **posvećenost i odanost standardima sudijske etike.**

Društvo sudija Srbije je, uporedo sa njihovim donošenjem, uspostavilo i organe za praćenje primene tih standarda. Statutom Društva sudija Srbije bio je uspostavljen Sud časti, koji je kasnije preimenovan u Savet za etička pitanja, a postupao je kao savetodavno telo društva, postao je stalni organ Društva sudija Srbije i davao je mišljenja u vezi sa primenom Standarda sudijske etike.

Sudijska etika se prvi put na nivou celog pravosuđa uređuje donošenjem Zakona o sudijama iz 2008. godine. Članom 3. stav 4. navedenog Zakona, bilo je propisano da su:

„sudije dužne da se u svakoj prilici pridržavaju Etičkog kodeksa, koji donosi Visoki savet sudstva.”

Danas je sudijska etika, osim Zakonom o sudijama iz 2023. godine¹², uređena i Zakonom o Visokom savetu sudstva¹³ iz iste godine, kao i Etičkim kodeksom koji donosi Visoki savet sudstva, kao nezavisan državni organ koji, prema članu 150. stav 1. Ustava Republike Srbije, obezbeđuje i jemči nezavisnost sudova i sudija.

¹² Zakon o sudijama („Sl. glasnik RS”, broj 10/2023).

¹³ Zakon o Visokom savetu sudstva („Sl. glasnik RS”, broj 10/2023).

4

Karakteristike etičkih kodeksa

Etički kodeksi uopšte, predstavljaju kodifikaciju pravila ponašanja u određenoj oblasti društvenog, javnog i profesionalnog života. Oni svakako nisu karakteristični samo za sudijsku struku, već ih nalazimo i u drugim profesijama iz javnog i privatnog sektora. Srbija nije izuzetak u ovom talasu kodifikacija etičkih načela u različitim oblastima društvenih delatnosti, pa tako postoje na primer Kodeks poslovne etike,¹⁴ Kodeks policijske etike,¹⁵ Kodeks profesionalne etike advokata,¹⁶ Kodeks Medicinske etike Lekarske komore Srbije.¹⁷

U Evropi, etički kodeksi za sudije su relativno nov fenomen, koji je nastao pod uticajem etičkih kodeksa u pravosuđu na severnoameričkom kontinentu. Naime, u mnogim saveznom državama SAD-a, takvi kodeksi su usvojeni pre mnogo decenija, a prvi etički kodeks u oblasti pravosuđa donela je Advokatska komora savezne države Alabame još 1887. godine.¹⁸

Najstariji kodeks sudijske etike na evropskom kontinentu je italijanski "Etički kodeks" koji je usvojilo Italijansko udruženje sudija 7. maja 1994. godine.

¹⁴ Kodeks poslovne etike („Sl. glasnik RS”, broj 1/2006)

¹⁵ Kodeks policijske etike („Sl. glasnik RS”, broj 17/2017)

¹⁶ Kodeks profesionalne etike advokata 27/2012-19, 159/2020-123 (YC)

¹⁷ Kodeks medicinske etike Lekarske komore Srbije („Sl. glasnik RS”, broj 104/2016)

¹⁸ Jones, Walter Burgwyn. "First legal code of ethics adopted in the United States." *American Bar Association Journal*, vol. 8, no. 2, 1922, pp. 111-13. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25710782>. Accessed 4 Feb. 2024.

4.1. Karakteristike sudijskih etičkih kodeksa

Uzevši u obzir specifičnosti sudijske profesije, kroz globalne i evropske standarde, iskristalisala su se neka pravila i načela na kojima bi ovi etički kodeksi trebalo da počivaju.

1. Definisanje osnovnih principa etičkog ponašanja sudija:

Osnovno razumevanje koje treba da se ima u pogledu sudijskih etičkih kodeksa jeste da oni, kao što je već istaknuto, uprkos svom imenu ne predstavljaju sveobuhvatan dokument u kome su taksativno i detaljno pobrojano sve ono što se od sudije očekuje. Stoga je važno da se prilikom sastavljanja etičkog kodeksa, pođe od činjenice da je **nemoguće unapred sastaviti kompletnu listu svih aktivnosti koje su sudijama zabranjene** ili još manje, ukazati na sva poželjna ponašanja i postupanja u datim situacijama. Umesto toga, ova načela bi trebalo da budu dovoljno široka kako bi obuhvatila različite konkretne situacije, ali istovremeno dovoljno precizna da pruže jasne smernice za etičko postupanje, imajući na umu složenost i raznolikost situacija u kojima se sudije mogu naći. Dakle, ovaj kodeks treba da definiše osnovne principe profesionalnog ponašanja sudija, na način da služe kao opšta pravila za samoregulisanje sudija.

2. Samoregulisanje:

Prihvaćena etička načela treba da posluže kao instrumenti samoregulisanja za sudije – dakle, **sudije sebi samima treba da nametnu, kroz etički kodeks, najviše etičke standarde** kao smernice za svoje ponašanje. Ovakva samoregulacija doprinosi istovremeno i jačanju integriteta sudske vlasti i održavanju i očuvanju visokih etičkih standarda pa samim tim i poverenja u sudijsku funkciju u celini.

3. Razlikovanje između etičkih načela i disciplinskih pravila:

Etička načela treba odvojiti od disciplinskih pravila. **Kršenje etičkih načela ne bi automatski trebalo smatrati disciplinskim prekršajem.** Ovakva „odvojenost” pomaže u očuvanju nezavisnosti sudstva, pružajući sudijama slobodu u tumačenju i primeni načela, a ne suočavanje sa automatskim disciplinskim sankcijama zbog eventualnog pogrešnog tumačenja principa.

4. Izrada etičkih standarda od strane sudija:

Snažna preporuka i međunarodni standard jeste da etički kodeks treba da izrade same sudije. Ovaj proces omogućava sudskoj vlasti da stekne legitimitet, budući da su ta načela proizvod interne samoregulacije unutar sudstva. **Sudije treba aktivno i neposredno da učestvuju u definisanju tih principa** kako bi osigurali da ona budu u skladu sa potrebama sudijske profesije i da odražavaju specifičnosti i izazove koje ona nosi.

5. Usklađenost sa evropskim standardima:

Principe sudijske etike treba usklađivati sa opšteprihvaćenim, nespornim i potvrđenim etičkim standardima, obezbeđujući tako da sudije deluju u skladu sa najvišim moralnim i profesionalnim normama. Ovakva harmonizacija omogućava sudskoj vlasti da zadrži poverenje javnosti i drugih institucija u pravičnost i nepristrasnost njenog delovanja. Usklađivanje sa najvišim evropskim standardima je konstantan proces i uloga Etičkog odbora u njemu je presudna. Ipak, ne umanjujući značaj evropskih standarda u ovoj oblasti, treba istaći da je neophodno uvek biti svestan specifičnosti našeg sistema, područja i društveno-političkih okolnosti, kako bi etički standardi bili adekvatni i dali najbolje rezultate upravo u tim okolnostima.

5

Razlika između etičkih standarda i disciplinske odgovornosti

Nesumnjivo je da su disciplinska odgovornost i postupanje u skladu sa etičkim principima direktno povezani - pre svega zbog istovetnog cilja koji se ogleda u unapređenju rada sudija i samim tim efikasnosti i legitimiteta sudstva u celini. Njihov relativni odnos se ogleda u činjenici da postupanje u skladu sa etičkim principima isključuje potrebu za primenom disciplinskih sankcija, jer je svako kršenje disciplinske odgovornosti samo po sebi kršenje etičkih načela.

Disciplinska odgovornost	Etički standardi
<p>Pravna sankcija Doneti od strane države Odlučuju disciplinski organi Uloga je represivna</p>	<p>Moralna sankcija Doneti od strane samih sudija Odlučuje etički odbor Uloga je savetodavna</p>

Ipak, usvajanjem novog Zakona o sudijama iz 2023. godine i ulogom koju je Etički odbor dobio u disciplinskom postupku, javila se potreba da se jasno istakne razlika između uloge etičkih principa i disciplinskih pravila u kontekstu rada sudija. Novi Zakon o sudijama kao i Pravilnik o radu Etičkog odbora Visokog saveta sudstva predviđaju novu, neposrednu ulogu Etičkog odbora u disciplinskom postupku, jer prema članu 97. stav 1. tačka 20) Zakona o sudijama, kršenje određuje Etičkog kodeksa: „u većoj meri, koje je utvrđeno od strane Etičkog odbora” predstavlja osnov za utvrđivanje da li je učinjen disciplinski prekršaj koji je osnov za disciplinsko sankcionisanje sudija (član 97. stav 5).

Razlika između etike i disciplinske odgovornosti je jasna i na nju je ukazivano i od strane najznačajnijih međunarodnih akata i tela, poput Mišljenja broj 3 Konsultativnog veća evropskih sudija iz 2002. godine.¹⁹

Pravila o disciplinskoj odgovornosti sudija, koja bez dileme imaju veliki značaj i neophodna su za uređenje i usmeravanje ponašanja sudija, ne korespondiraju sa pravilima etičkog ponašanja. Naprotiv – dok je svako kršenje pravila o disciplinskoj odgovornosti automatski ne-etično, ponašanje u suprotnosti sa etičkim standardima nema pravne pa samim tim ni disciplinske sankcije osim u najekstremnijim i taksativno nabrojanim slučajevima.

Upravo ova činjenica se ističe u Mišljenju Konsultativnog veća: „Da bi se opravdao disciplinski postupak, prekršaj mora da bude ozbiljan i flagrantan, na način koji ne može postojati samo zato što je došlo do propusta u primeni profesionalnih standarda propisanih u obliku smernica“.

Nadalje, disciplinske odluke kao konačan ishod disciplinskog postupka ne daju (jasne) smernice ponašanja sudijama u skladu sa etičkim principima, niti je to njihova uloga, već to može da se učini samo na osnovu smernica koje se tiču etičkih standarda ili Etičkog kodeksa, tamo gde postoji sistematizacija u tom obliku.

Etički standardi su ključni element u definisanju sposobnosti jedne profesije da oblikuje i unapređuje svoju ulogu u skladu sa vrednostima koje odgovaraju opravdanim očekivanjima javnosti. Ovi standardi treba da predstavljaju dodatni regulatorni okvir koje sudije same sebi nameću, stvarajući na taj način smernice za postizanje najviših standarda etičkog i profesionalnog ponašanja.

Kako se primećuje u Mišljenju broj 3 Konsultativnog veća „Standardi profesionalnog ponašanja su različiti od zakonskih i disciplinskih pravila. Standardi izražavaju sposobnost jedne profesije da odredi svoje funkcije u vrednostima koje odgovaraju očekivanjima javnosti, kao protivteža ovlašćenjima koja su joj poverena. To su samoregulatorni standardi u kojima se prepoznaje da primena propisa nije prost mehanički postupak, uključuje i stvarnu diskrecionu moć i stavlja sudije u odnos odgovornosti prema građanima.“

---

¹⁹ *Mišljenja Konsultativnog veća evropskih sudija i Magna Carta sudija, Council of Europe, ISBN 978-92-871-8773-4, str 176*

5.1. Zašto je etika od krucijalnog značaja za rad sudija?

Kada se govori o sudijskoj etici, pre svega je važno naglasiti da ona ne predstavlja samo jedan izolovan element sudijskog rada, koji je nepovezan sa ostalim činionicima koji doprinose efikasnom radu sudstva. Naprotiv, sudijska etika ima presudnu ulogu u funkcionisanju celokupnog pravosudnog sistema. U uvodnom delu Etičkog kodeksa sudija stoji:

„Sudije su dužne da se pridržavaju... utvrđenih etičkih principa i pravila ponašanja u cilju očuvanja i unapređenja dostojanstva i ugleda sudija i sudstva”.²⁰

Zašto je ovo pravilo postavljeno na primarno mesto?

Etika u radu sudije predstavlja jasno određen zahtev koji je sudijama postavljen kako bi se održalo i unapredilo poverenje građana u nezavisnost i nepristrasnost sudija. Zato je neophodno da se sudije ponašaju u skladu sa etičkim standardima u svakoj prilici.

Odgovornost prema građanima je ključni aspekt samouređenja, pa se ta vrednost i cilj moraju uvek imati na umu. Sudije su dužne da deluju u skladu sa standardima kako bi očuvale poverenje javnosti u pravosudni sistem, imajući u vidu značaj tog sistema i njegov uticaj na društvo u celini. Pravosudni sistem utiče direktno na neke od najvitalnijih interesa građana koji neposredno „učestvuju“ u tom sistemu. Ovaj odnos odgovornosti prema građanima uključuje ne samo poštovanje „slova zakona“, već i uvažavanje duboko ukorenjenih vrednosti pravde, integriteta i poštenja, te dodatno naglašava značaj samoregulacije i uključivanje etičkih standarda u primenu pravnih normi. To podrazumeva da sudije moraju biti svesne šireg društvenog konteksta, razumeti potrebe i očekivanja građana i delovati u skladu s tim kako bi održale poverenje u pravosudni sistem. U suštini, samoregulatorni standardi predstavljaju ključni mehanizam koji omogućava profesiji da odredi „svoje“ norme i vrednosti, tako da istovremeno obezbeđuje odgovornost prema javnosti kojoj služe.

²⁰ Etički kodeks sudija („Sl. glasnik RS”, br. 96/2010 i 90/2021)

5.2. Idealni sudija

Kada govorimo o dostojanstvu i časti profesije, oni mogu da zavise od standarda zajednice koji se opet mogu razlikovati od mesta do mesta i vremena do vremena. S toga, dobar test koji sudija može primeniti za sagledavanje svog ponašanja, jeste da se zapita kako bi razumni, pravični i informisani članovi zajednice posmatrali njegovo postupanje i da li bi ono umanjilo poštovanje zajednice prema sudiji ili pravosuđu u celini. Sudija bi trebalo da u svakom trenutku bude svestan da je pod stalnom lupom javnosti i da predstavlja **model ponašanja**. Upravo zato, ljudi posmatraju ponašanje sudije i za očekivati je da kažu:

„ako sudija tako postupa, onda je u redu da se i ja tako ponašam“.

Imajući to na umu, sudija mora da bude siguran da je njegovo/njeno ponašanje i postupanje odgovarajuće, opravdano i prihvatljivo u očima razumnog posmatrača.

Ovde je izuzetno važno istaći da se visoki standardi podrazumevaju, pa time i zahtevaju kako u sudnici, tako i van nje. Ako sudija javno osudi ono što praktikuje privatno, mogao bi biti označen kao licemer (na primer, u slučajevima prebrze vožnje ili izbegavanja plaćanja poreza). To će neminovno dovesti do gubitka poverenja javnosti u odnosnog sudiju, a neretko i pravosuđe uopšte. Međutim, s obzirom na kulturnu raznolikost i stalnu evoluciju moralnih vrednosti, ni etički standardi koji se „primenjuju“ na privatni život sudija ne mogu biti previše precizno određeni, već se moraju ceniti u skladu sa vremenom i kontekstom lokalne zajednice u okviru koje sudija vrši svoju sudijsku funkciju. Tu uloga Etičkog odbora dolazi do izražaja i sudije treba da koriste Etički odbor kao organ preko koga će otkloniti dilemu da li je neko ponašanje u skladu sa Etičkim kodeksom ili ne, kao što će biti dodatno elaborirano u narednom odeljku.

6

Etički kodeks

Kako Etički kodeks sadrži principe i pravila ponašanja sudija koji imaju za cilj očuvanje i unapređenja dostojanstva i ugleda sudija i pravosuđa, on predstavlja polaznu osnovu za procenu adekvatnosti postupanja i rada sudija. Etički kodeks sudija promovira sedam principa:

1. Nezavisnost

Nezavisnost sudstva kao osnovni postulat podele vlasti garantovana je članom 4. Ustava Republike Srbije. Počevši od te odredbe, sudija crpi dužnost da vodi postupak po svojoj savesti, u skladu sa vlastitom profesionalnom procenom činjenica i pravilnom primenom prava na te činjenice, uz obezbeđenje pravičnog suđenja i poštovanje procesnih prava stranaka garantovanih Ustavom, potvrđenim međunarodnim ugovorom, zakonom i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava.

2. Nepristrasnost

Nepristrasnost sudija je direktno vezana za njegovu nezavisnost, jer mu je nezavisnost i omogućena ne da bi uživao u njenim prednostima, već kao preduslov da sudi nezavisno od svih uticaja i samim tim bude nepristrasan u donošenju svojih odluka.

3. Stručnost i odgovornost

Stručnost i odgovornost sudija podrazumevaju da sudija svoj posao obavlja na najbolji mogući način, da konstantno radi na sopstvenom usavršavanju pa samim tim i kvalitetu svog rada, ali i da prilikom obavljanja svoje funkcije konstantno vodi računa kako o strankama u sporu, tako i o kolegijalnim odnosima.

4. Dostojanstvenost

Sudija mora konstantno voditi računa o tome da održava sopstveni ugled kao sudije, ne samo zbog sopstvenih predmeta već i zato što svaki sudija predstavlja sliku sudijske profesije i pravosuđa uopšte. Iz tog razloga sudija, kada se ponaša dolično, kada pazi o svojoj izgovorenoj i napisanoj reči, vodi računa ne samo o sebi nego o sudijskoj profesiji u celini.

5. Posvećenost

Sudija može i treba da ima i druga interesovanja ali mora sudijsku funkciju staviti na prvo mesto. On u obavljanju svog posla direktno utiče na veliki broj građana i posredno i neposredno i zato mora imati pojačanu posvećenost svojoj profesiji.

6. Sloboda udruživanja

Udruživanje sudija predstavlja dodatnu polugu u očuvanju njihove nezavisnosti i nepristrasnosti, ali i za unapređenje stručnosti i posvećenosti svom poslu.

7. Odanost principima Etičkog kodeksa sudija

Sudija treba da živi po principima proklamovanim u Etičkom kodeksu sudija ali i da podstiče druge na slično ponašanje. Ako sudija flagrantno krši ovaj princip kao posledicu može imati i direktnu sankciju, jer kršenje određaba Etičkog kodeksa u većoj meri predstavlja disciplinski prekršaj.

6.1. Postupanje Etičkog odbora na zahteve Visokog saveta sudstva o nespojivosti sudijske funkcije i funkcije člana Visokog saveta sudstva sa drugom funkcijom, poslom ili privatnim interesom

Službe, poslovi i postupci koji su nespojivi sa sudijskom funkcijom određuju se zakonom, dok **Etički odbor, na zahtev Visokog saveta sudstva, odlučuje koja je funkcija, posao ili privatni interes u suprotnosti sa dostojanstvom i nezavisnošću sudije i štetan po ugled sudijske funkcije na osnovu Etičkog kodeksa sudija.**

Na zahtev Visokog saveta sudstva Etički odbor odlučuje i o tome koja je funkcija, posao ili privatni interes u suprotnosti sa dostojanstvom i nezavisnošću člana Visokog saveta sudstva ili može naneti štetu ugledu Visokog saveta sudstva na osnovu Etičkog kodeksa članova Visokog saveta sudstva.

7

Etički odbor

Sprovođenje Etičkog kodeksa prati **Etički odbor** koji je radno telo Visokog saveta sudstva, a kome se mogu obratiti i sudije radi dobijanja načelnog mišljenja o tome da li je određeno ponašanje u skladu sa Etičkim kodeksom sudija. Takvo načelno mišljenje sudijama može poslužiti kao smernica u vezi primene Etičkog **kodeksa**. Ovde se mora istaći konsultativna uloga Etičkog odbora, koji treba da bude organ kome će se sudije obraćati kada god su u nedoumici oko etičnosti postupanja.

Etički odbor nije ni represivni ni istražni organ, niti ima takva ovlašćenja.

Ovo se ističe i u Mišljenju broj 3 Konsultativnog veća evropskih sudija, u kome se navodi:

„KVES podržava uspostavljanje, u okviru sudstva, jednog ili više tela, ili lica koja bi imala konsultativnu i savetodavnu ulogu i koja bi bila na raspolaganju sudijama u uvek kada nisu sigurni da li je određeno ponašanje u privatnom životu kompatibilno sa njihovim sudijskim položajem. Postojanje takvih tela ili lica moglo bi da podstakne debatu među sudijama o sadržaju i značaju etičkih pravila. Ukoliko bismo razmotrili dve mogućnosti, takva tela ili lica mogla bi biti ustanovljena pod okriljem Vrhovnog suda ili sudijskih udruženja. Ona bi, u svakom slučaju, bila odvojena i imala drugačije ciljeve nego postojeća tela koja su nadležna za izricanje disciplinskih sankcija“

Etički odbor čini pet članova iz reda sudija koje imenuje Visoki savet sudstva na period od pet godina, bez mogućnosti ponovnog imenovanja, dok član Visokog saveta sudstva ne može biti član Etičkog odbora.

Za člana Etičkog odbora može biti imenovan sudija koji:

- **obavlja sudijsku funkciju najmanje 15 godina;**
- **protiv kog nije podnet predlog Disciplinskog tužioca za vođenje disciplinskog postupka;**
- **svojim ugledom i ponašanjem u profesionalnom i privatnom životu afirmiše etičken principe vršenja sudijske funkcije**

7.1. Postupak pred Etičkim odborom – davanje načelnog mišljenja

Etički odbor postupa na osnovu inicijalnih akata. Za svaki inicijalni akt se formira poseban predmet, u kojima kao izvestilac postupa član Etičkog odbora kome je predmet dodeljen. Dodeljivanje se vrši po rotirajućem principu.

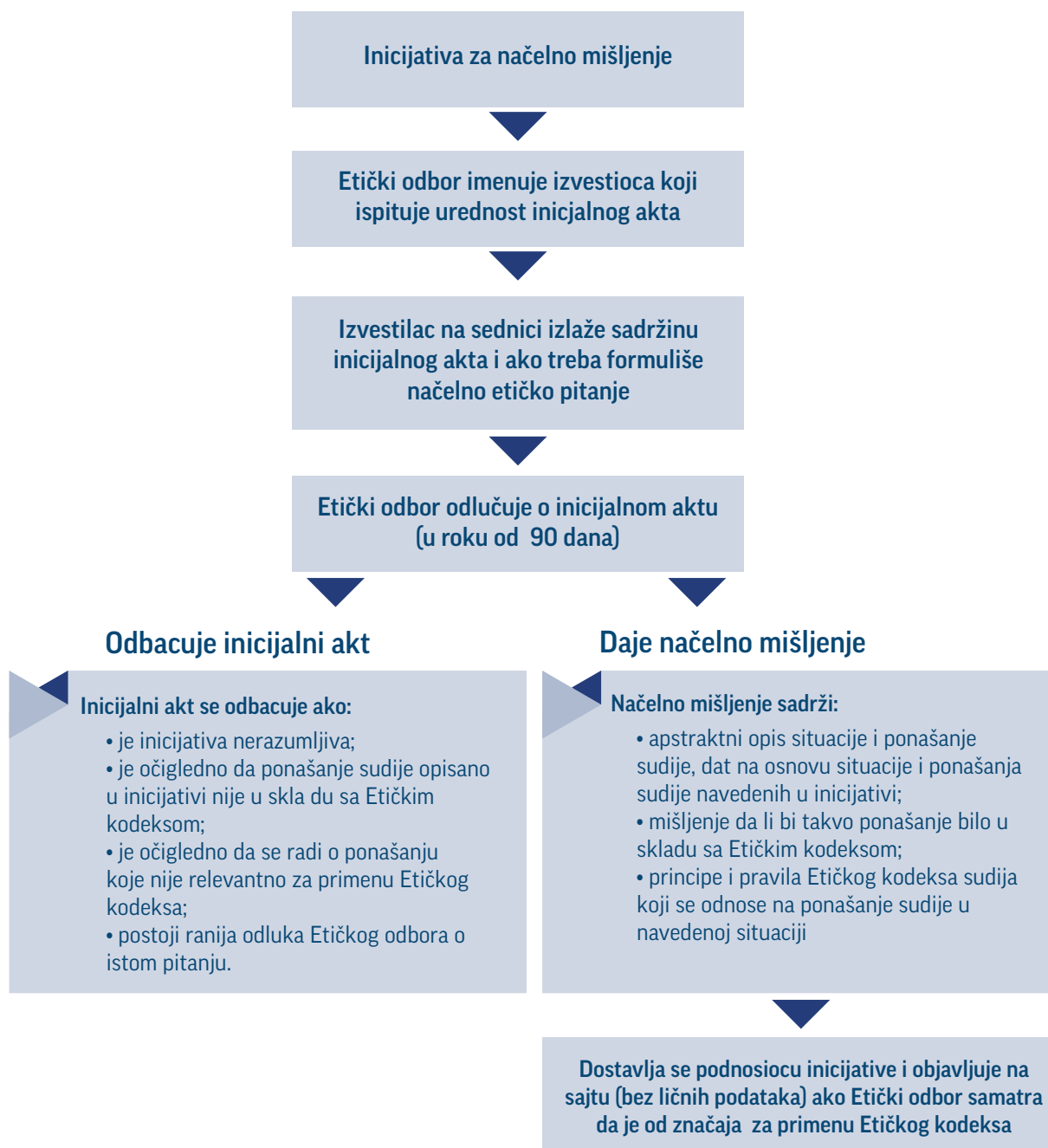
Inicijalni akti:

1. Inicijativa za davanje načelnog mišljenja
2. Zahtev za odlučivanje o nespojivosti sudijske funkcije sa drugom funkcijom, poslom ili privatnim interesom
3. Zahtev za odlučivanje o nespojivosti funkcije člana Visokog saveta sudstva sa drugom funkcijom, poslom ili privatnim interesom
4. Zahtev Disciplinskog tužioca za načelno mišljenje o tome da li određeno ponašanje sudije predstavlja kršenje odredbe Etičkog kodeksa u znatnoj meri

Ukoliko ne odbaci inicijativu za davanje načelno mišljenje, Etički odbor će dati načelno mišljenje koje sadrži:

- **apstraktni opis situacije i ponašanje sudije, dat na osnovu situacije i ponašanja sudije navedenih u inicijativi;**
- **mišljenje da li bi takvo ponašanje bilo u skladu sa Etičkim kodeksom;**
- **principe i pravila Etičkog kodeksa sudija koji se odnose na ponašanje sudije u navedenoj situaciji.**

U grafikonu ispod je prikazan postupak pred Etičkim odborom pokrenut inicijativom za načelno mišljenje – koji oslikava tok posupka i kada su u pitanju postupci pokrenuti ostalim inicijalnim aktima.

7.2. Nadležnosti etičkog odbora

Nadležnosti Etičkog odbora su propisane Zakonom o sudijama, Zakonom o Visokom savetu sudstva i Pravilnikom o radu Etičkog odbora, koji donosi Visoki svet sudstva. Visoki savet sudstva je važeći Pravilnik o radu Etičkog odbora doneo 2023.godine. Pored primarne uloge praćenja sprovođenja Etičkog kodeksa, Etički odbor ima druge važne nadležnosti koje se ne smeju zanemariti, jer su sve u funkciji ostvarivanja i unapređenja ciljeva zbog kojih je i ustanovljen.

Tako je Etički odbor ovlašćeni predlagач Visokom savetu sudstva pokretanja postupka za izmene i dopune i Etičkog kodeksa sudija i Etičkog kodeksa članova Visokog saveta sudstva.

Još jedno ovlašćenje Etičkog odbora, normativnog karaktera jeste donošenje Poslovnika o radu Etičkog odbora: Etički odbor takođe ima ulogu u edukaciji sudija i članova Visokog saveta sudstva u cilju podrške i usmeravanja ka postupanju u skladu sa etičkim principima i pravilima ponašanja, kako u vršenju njihovih dužnosti, javnom delovanju, tako i u privatnom životu, a sve u cilju podizanja ugleda pravosuđa i jačanja poverenja građana u rad sudija i sudova.

Dakle, Etički odbor sa jedne strane deluje preventivno i usmerava rad sudija kako bi se izbeglo kršenje etičkih principa i pravila ponašanja što može da ima za posledicu kako disciplinsku, tako i drugi vid odgovornosti sudija, kao i smanjenje poverenja javnosti u rad pravosuđa. Sa druge strane, Etički odbor daje mišljenja da li su neka ponašanja u skladu sa Etičkim kodeksom i ako nađe za shodno, može označiti ponašanja sudija u određenim situacijama kao suprotna principima proklamovanim u Etičkom kodeksu. Konačno, nova uloga Etičkog odbora u sklopu disciplinskog postupka dodaje još jednu dimenziju njegovog rada.

Etički odbor, kada je u pitanju usmeravanje rada sudija, nema represivnu ulogu, već je telo koje treba da pomogne i dodatno podstakne sudije da poštuju etičke principe, što radi kroz:

- **donošenje smernica na koji način bi sudije trebalo da se ponašaju u određenim situacijama,**
- **donošenje načelnih mišljenja o tome da li su određena ponašanja sudija u skladu sa Etičkim kodeksom sudija,**
- **pružanje pomoći sudijama, preko poverljivih savetnika, u razrešavanju konkretnih etičkih dilema.**

7.3. Smernice

Etički odbor stalno prati poštovanje i primenu Etičkog kodeksa. Smernice kojima se bliže tumači Etički kodeks donosi na sopstvenu inicijativu, uvek kad smatra da su one potrebne radi sprečavanja kršenja Etičkog kodeksa, edukacije sudija i bližeg tumačenja odredaba Etičkog kodeksa.

Smernice sadrže određeni način ponašanja u specifičnim situacijama - obuhvataju apstraktan opis situacije, principe i pravila ponašanja koja su navedena u Etičkom kodeksu i koja se odnose na opisanu situaciju, kao i način na koji bi sudije trebalo da postupaju u skladu s tim principima i pravilima. Ove smernice su od posebnog značaja, i dragocen i neophodan element sprovođena etičkog kodeksa.

Razlog tome je, između ostalog, činjenica da kodeksi profesionalnog ponašanja mogu stvoriti brojne nedoumice i probleme u praksi zbog specifične prirode njihovih „odredbi“. Dobar primer za to je već pomenuta upotreba samog termina „kodeks“, jer se u kontinentalnim pravnim sistemima *prima facie* može stvoriti utisak da kodeksi sadrže sveobuhvatna pravila i da je dozvoljeno sve ono što njima nije zabranjeno. Ta težnja da se suviše pojednostave pojedine situacije konačno stvaraju utisak da su standardi ponašanja fiksirani tokom određenog perioda, dok se previda da oni, po prirodi realnog života i tokom vremena, stalno evoluiraju. Konsultativno veće iz tih razloga i sugeriše da je poželjno da se kao terminološka odrednica koristi: „izjava o standardima profesionalnog ponašanja“, umesto: „izjava o kodeksu“.²¹

7.4. Načelna mišljenja Etičkog odbora

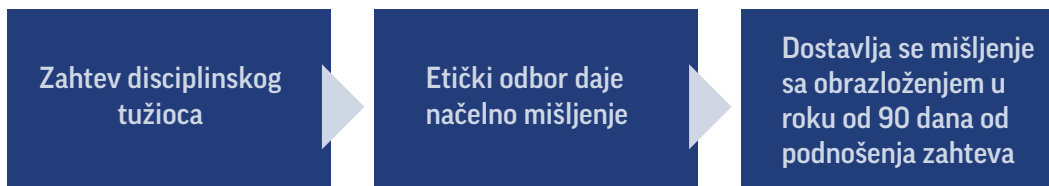
Etički odbor daje načelna mišljenja o tome da li je određeno ponašanje nosioca sudijske funkcije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija.

Inicijativu za davanje načelnog mišljenja može podneti svako, a disciplinski tužilac (pre podnošenja predloga za vođenje disciplinskog prekršaja iz člana 97 stav 1 tačka 20 Zakona o sudijama) može podneti zahtev za davanje načelnog mišljenja i o tome da li određeno ponašanje predstavlja kršenje odredaba Etičkog kodeksa u znatnoj meri.

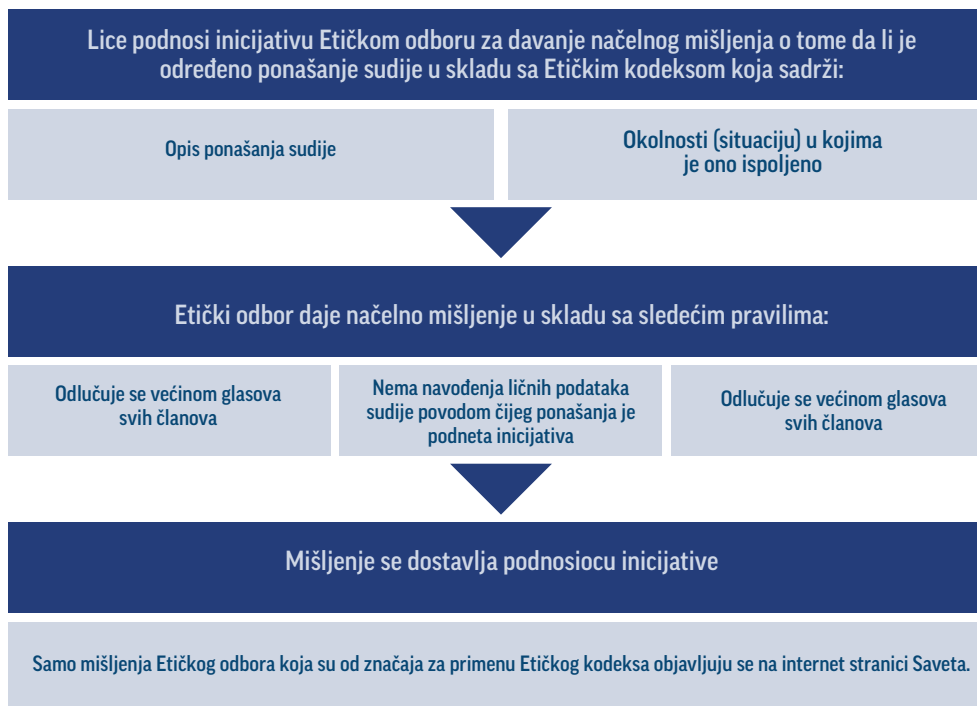
²¹

Mišljenje Konsultativnog veća sudija broj 3, 2002, strana 9.

- ▶ Po zahtevu **Disciplinskog tužioca**, Etički odbor daje **načelno mišljenje o tome da li određeno ponašanje sudije predstavlja kršenje odredbe Etičkog kodeksa u znatnoj meri**. Etički odbor je dužan da načelno mišljenje zajedno sa obrazloženjem dostavi Disciplinskom tužiocu u roku od **90 dana od dana podnošenja zahteva**.

- ▶ **Svako lice može da podese inicijativu** Etičkom odboru za davanje načelnog mišljenja o tome da li je određeno ponašanje sudije u skladu sa Etičkim kodeksom. U tim situacijama Etički odbor daje načelno mišljenje većinom glasova svih članova u roku **od 90 dana od dana prijema inicijative**. **Mišljenje se dostavlja podnosiocu inicijative**.

Mišljenja Etičkog odbora koja su od značaja za primenu Etičkog kodeksa objavljuju se na internet stranici Visokog saveta sudstva (www.vss.sud.rs).

Smatra se da ne predstavlja kršenje Etičkog kodeksa ponašanje sudije koji, nakon što ga je Etički odbor obavestio o načelnom mišljenju donetom povodom njegove inicijative za načelno mišljenje, upozna sa tim mišljenjem druga lica pre nego što je ono objavljeno na internet prezentaciji Visokog saveta sudstva (Načelno mišljenje Etičkog odbora Visokog saveta sudstva, broj 3/23). Takvo ponašanje nije u suprotnosti ni sa jednim principom ponašanja sudija koje je propisano Etičkim kodeksom sudija.

7.5. Savetovanje sa poverljivim savetnikom

Ukoliko je u dilemi da li je njegovo ili njeno ponašanje etično, **sudija** može da se obrati poverljivom savetniku, tj. to može da učini uvek kada mu je **neophodno dobijanje saveta ili pojašnjenja u vezi sa primenom Etičkog kodeksa**.

Savetovanje sa poverljivim savetnikom se obavlja **podnošenjem zahteva za poverljivo savetovanje**. Taj zahtev sadrži:

- opis činjeničnog stanja (konkretna situacija);
- nedoumicu u vezi sa primenom Etičkog kodeksa;
- ime i prezime sudije
- i sud u kojem obavlja funkciju.

Zahtev se može podneti usmeno i pisanim putem, u formi pismena ili elektronski.

Usmeno se podnosi pozivanjem telefonskog broja u skladu sa Poslovníkom o radu Etičkog odbora Visokog saveta sudstva.

Elektronski se podnosi preko posebne elektronske adrese u skladu sa odredbama navedenog Poslovníka (trenutno je to poverljivi.savetnik@vss.sud.rs)

Poverljivi savetnik daje **mišljenje u roku od 3 dana od dana kada mu je zahtev za poverljivo savetovanje dostavljen**, a iz opravdanih razloga taj rok se može produžiti. Prilikom davanja mišljenja poverljivi savetnik daje **napomenu da je to njegov lični stav i da njegovo mišljenje nije obavezujuće za podnosioca zahteva**.

Poverljivi savetnik neće dati svoje mišljenje ukoliko se zahtevom traži načelno mišljenje, odnosno ukoliko se zahtev ne odnosi na konkretnu situaciju u kojoj se nalazi podnosilac zahteva ili se odnosi na situaciju u kojoj se nalazi drugi sudija ili je zahtev podnet od lica koje nije sudija. U tom slučaju, poverljivi savetnik će podnosioca zahteva poučiti da načelna mišljenja o tome da li je određeno ponašanje sudije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija daje Etički odbor, kao i o tome da Etičkom odboru svako može da podese inicijativu za davanje načelnog mišljenja.

8

Nepoštovanje etičkih principa i neke nedoumice – primeri iz prakse

U ovom odeljku dati su primeri načelnih mišljenja Etičkog odbora, ali i prakse Evropskog suda za ljudska prava u pogledu principa proklamovanih u Etičkom kodeksu sudija. Na praktičnim primerima Načelnih mišljenja, koja su razvrstana u skladu sa principima Etičkog kodeksa, na najbolji način se može videti na koji način ponašanje u suprotnosti sa Etičkim kodeksom može biti problematično za poverenje građana u sudije i pravosuđe u celini.

8.1. Nezavisnost

Princip nezavisnosti suda i sudija se nalazi na prvom mestu kako u Bangalorskim principima tako i u Etičkom kodeksu sudija, gde je navedeno o između ostalog sledeće: „*Sudija vrši sudijsku funkciju nezavisno, bez ikakvog spoljašnjeg uticaja, ograničenja, nagovaranja, pritisaka, pretnji ili mešanja od strane bilo koga*“.

Opravdano se može postaviti pitanje kako treba tumačiti sintaksu: „spoljašnji uticaj.“ Kada se uzme u obzir sve što je do sada rečeno o načinu rada sudija i ponašanju u toku vršenja sudijske funkcije, opravdano je „spoljašnji uticaj“ tumačiti veoma široko, i to tako da se pod njim supsumira bilo koja vrsta i izvor uticaja na nezavisno vršenje sudijske funkcije. Formalno gledano, taj uticaj može dolaziti i kao interni - iz okvira suda/sudstva (to uključuje i uticaj nadređenih u samom sudu, ali isključuje postupanje u skladu sa usvojenom sudskom praksom), ili kao uticaj od pojedinaca ili struktura van suda/sudstva. U slučaju oba „izvora“ u pitanju je **nedozvoljen spoljašnji uticaj na sudiju** i u oba slučaja znači narušavanje (ustavom garantovane) nezavisnosti sudije. Dakle, spoljašnji uticaj postoji i nije dozvoljen ni kada ugrožava unutrašnju, ni kada ugrožava spoljašnju nezavisnost pravosuđa. Potvrda ovakvog shvatanja sintagme „spoljašnji uticaj“, može se naći i u praksi Evropskog suda za ljudska prava, koji koristi sintagmu „neprimeren uticaj“, a koji se npr. u slučajevima poput „Agrokompleks protiv Ukrajine“,

osvrnuo na problem nedozvoljenog uticaja na sudije, ne samo od strane drugih državnih organa, već tako i iz samog suda. Nezavisnost i nepristrasnost se, shodno donetoj presudi, ali i samom etičkom kodeksu, odnose i na sam postupajući sud. Upravo zato je u navedenoj presudi, Evropski sud za ljudska prava istakao da: „*Sudska nezavisnost je zahtevala da pojedinačne sudije budu slobodne od neprimerenog uticaja, uključujući i uticaj unutar pravosuđa. Činjenica da je, u konkretnom slučaju, predsednik Višeg arbitražnog suda izdao direktne instrukcije svojim zamenicima da ponovo razmotre odluku suda kojom je odbijena predstavka najveće rafinerije nafte u Ukrajini za reviziju njenog duga, bila suprotna principu unutrašnje pravosudne nezavisnosti.*“²²

Kada je u pitanju lokalni kontekst, veoma zanimljiva i aktuelna tema jeste gde su granice javnog isticanja partijskog opredeljenja od strane sudija. Prilikom razmatranja ovog pitanja, svakako je neophodno poći od ustavom garantovanih sloboda: mišljenja, udruživanja i govora.²³ U ovom slučaju, kao i u mnogim drugim, sudija „van sudnice“, kao pojedinac kome su u okviru pravosudnog sistema poverena posebna ovlašćenja sudske vlasti, mora da pokaže poseban oprez kako ni posredno ne bi doveo u pitanje svoju nezavisnost. Zato je ke javno isticanje pripadnosti ili podržavanje neke političke stranke neetično ponašanje, što potvrđuje i Načelno mišljenje Etičkog odbora br. 2/22 u kome se navodi:

Javno izjašnjavanje da je simpatizer određene politički stranke, predstavlja ponašanje sudije koje nije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija. Takvo ponašanje sudije nije u skladu sa principom nezavisnosti (princip 1, tačke 1.2 i 1.3), principom dostojanstvenosti (princip 4, tačke 4.1 i 4.3) i principom odanosti principima Etičkog kodeksa (princip 7, tačka 1), jer iako kao bilo koji građanin, ima pravo na slobodu govora, mišljenja, udruživanja i okupljanja, sudija u korišćenju ovih prava uvek mora da se ponaša tako da sačuva dignitet sudijske funkcije i nezavisnost i nepristrasnost sudstva, te u skladu sa tim u svom javnom delovanju, mora ostaviti utisak političke neutralnosti. Sudija ne samo da neće imati neprimerene veze sa političkim strankama, ili biti pod njihovim uticajem, nego mora razumnom posmatraču i da deluje kao da takve veze i uticaji ne postoje.

²² Agrokompleks v. Ukraine (predstavka br. 23465/03), videti i Parlov-Tkalčić v. Croatia, predstavka br. 24810/06, presuda od 22.12.2009

²³ Ustav Republike Srbije: članovi 46 i 55.

Kada se sudija ne bi ponašao u skladu sa ovim mišljenjem, građani bi opravdano mogli da dovedu u pitanje da li sudija u vršenju svoje sudijske funkcije deluje politički neutralno ili kao predstavnik političke stranke i da li pravosuđu u kome on vrši sudijsku funkciju narušava nezavisnost.

U Mišljenju broj 3 Konsultativnog veća sudija se potvrđuje ovaj stav: „*Učešće sudija u političkim aktivnostima predstavlja veliki problem. Naravno, sudije su i sami građani i treba im dozvoliti da uživaju politička prava kao i svi ostali. Međutim, u svetlu prava na pravično suđenje i opravdanih očekivanja javnosti, sudije treba da pokažu uzdržanost u javnim političkim aktivnostima. Pojedine države uvrstile su ovaj princip u svoja disciplinska pravila i sankcionišu svako ponašanje koje se kosi sa obavezom sudije na uzdržanost. One su takođe izričito propisale da je sudijska funkcija nespojiva sa određenim političkim funkcijama (u nacionalnom parlamentu, Evropskom parlamentu ili lokalnim skupštinama), zabranjujući ponekad i supružnicima sudija obavljanje takvih dužnosti.*“

8.2. Nepristrasnost

Princip nepristrasnosti je jedno od dva najstarija, i možemo reći osnovna etičkih principa i posebno je zanimljivo jer po svojoj prirodi, često može delovati kao limitirajući faktor u ponašanju sudija. Prema principu **nepristrasnosti**, sudija je dužan da izbegne situacije koje mogu dovesti u sumnju njegovu nepristrasnost, kako u javnosti, tako i kod stranaka u sudskom postupku u kome postupa. U skladu sa ovim principom, sudija mora da nađe način da prava, poput već pomenute slobode udruživanja ili slobode mišljenja, koja su i njemu i svakom građaninu inherentna, koristi na način na koji neće ugroziti svoju sudijsku nepristrasnost ili čak izazvati sumnju u postojanje takve nepristrasnosti.

Javno poznate informacije o načinu ponašanja sudije „van sudnice.“ potvrđuju da sudije i u domenu slobodnog vremena imaju nepisana ograničenja, jer samo na prvi pogled može delovati da sudija u domenu privatnog života može da postupa na način na koji to čine ostali građani. Sudija mora da posebno vodi računa da ne dovede **ni u sumnju** u svoju nezavisnost ili nepristrasnost, a to potvrđuju i mišljenja Etičkog odbora. U skladu sa tim, u Načelnom mišljenju 9/22, se navodi da: „*...odlazak u toku radnog vremena u restoran na ručak sa advokatima koji su punomoćnici stranaka u postupku u kome postupa i primanje poklona od njih, predstavlja ponašanje sudije koje nije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija.*“

Kako su sudije i advokati kao diplomirani pravnici i kolege, često višedecenijski poznanici, pa i prijatelji, prirodno je da imaju kontakte i zajedničke teme. Ipak, i ovi odnosi su pod posebnom lupom javnosti, i to ne bez opravdanog povoda, ako se dovede u vezu sa specifičnostima sudijske funkcije. Zato je i uobičajeno zajedničko druženje, putovanje ili drugačije provođenje vremena, pogotovo za vreme trajanja postupaka u kojima istovremeno učestvuju posebno osetljivo pitanje. Ovaj oprez je neophodan i u drugim aspektima odnosa sudija-advokat. Na to se osvrće Načelno mišljenje 3/22 u kome se navodi da je: **„...traženje i uzimanje novca na pozajmicu od advokata - zastupnika stranke u toku trajanja postupka u kome postupa ili po njegovom okončanju, predstavlja ponašanje sudije koje nije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija.“**

Još jedno osetljivo pitanje jeste i izlazak sudije u javnost kada su u pitanju predmeti u kojima sudi. Sudija u svakom ovakvom istupu mora da vodi računa da ne iznosi detalje koji bi mogli da ugroze percepciju njegove nepristrasnosti ili nezavisnosti.

„Postupak davanja izjave u sredstvima javnog informisanja u kojoj se spominje i objašnjava isključivo jedan od zakonom mogućih ishoda sudskog postupka u kojem se postupa, predstavljao bi ponašanje sudije suprotno principu nepristrasnosti i odanosti principima Etičkog kodeksa, pored nepristrasnosti. (Načelno mišljenje Etičkog odbora Viskog saveta sudstva broj 1/22).“

U tom smislu i: **„Sudija je dužan da se uzdrži od davanja komentara na osnovu kojih bi se moglo opravdano pretpostaviti da će uticati na okončanje postupaka u kome postupa i na pravičnost suđenja, bilo kom licu ili o bilo kom pitanju, kao i da se uzdrži od svakog ponašanja koje može da dovede do njegovog izuzeća od postupanja u postupku (Načelno mišljenje Etičkog odbora Visokog saveta sudstva, broj 8/23).“** Slične stavove o neophodnosti opreza, odnosno pažljivog istupanja sudija u javnosti više puta je potvrdio i Evropski sud za ljudska prava.²⁴ Sa druge strane, važno je voditi računa i o opasnosti da se i prekomernim ograničavanjem slobode govora/iznošenja mišljenja može izvršiti „spoljašnji uticaj“ kao nedozvoljeni pritisak na sudijsku nezavisnost i nepristrasnost,²⁵ pa je balans ovog principa kada je sloboda govora u pitanju, veoma delikatan.

²⁴ Buscemi v. Italy (predstavka br. 29569/95), Kayasu v. Turkey (predstavka br. 64119/00)

²⁵ Na primer, Baka protiv Mađarske, predstavka br. 20261/12, presuda od 23. juna 2016, Kudeshkina protiv Rusije, predstavka br. 29492/05, presuda od 26. februara 2009, Albayrak protiv Turske, predstavka br. 38406/97, presuda od 31. januara 2008; Harabin protiv Slovačke, predstavka br. 58688/11, presuda od 20. novembra 2012, Previti protiv Italije, predstavka br. 45291/06, presuda od 8. decembra 2009.

8.3. Stručnost i odgovornost

Pored obuka i kontinuiranog usavršavanja sudija, kojim su važan element poštovanja ovog principa, razvijanje, unapređenje i održavanje dobrih kolegijalnih odnosa je aspekt na koji sudije takođe moraju da obrate pažnju.

Dva primera ponašanja koja ugrožavanjem **kolegijalnosti** nesporno krše i princip stručnosti i princip odgovornosti, zabeležena su u dva skorija mišljenja Etičkog odbora.

Prvo je Načelno mišljenje broj 4/23 koje se odnosi na postupanje sudije koji je izvršio uvid u spise predmeta koji nisu njemu dodeljeni, van svojih ovlašćenja, a zatim iskoristio podatke iz predmeta u lične svrhe. Ovo takođe krši princip dostojanstvenosti, a može imati veoma ozbiljne posledice na to kako građani percipiraju rad sudstva.

Druga situacija bila je predmet Načelnog mišljenja 1/23, u kojoj predsednik suda inicira, organizuje ili sprovodi sakupljanje potpisa zaposlenih u sudu za peticiju kojom se od njega traži da donese određenu odluku iz njegove nadležnosti (za čije donošenje je nadležan).

Važno je istaći da se kolegijalnost odnos koji se gradi i održava dugo i lako se može narušiti postupcima ili jednim postupkom koji je možda nekada percipiran kao uobičajen ili bi to bio u nekom drugom kontekstu. Zato je važno da sudija konstantno vodi računa o odnosu sa kolegama kako ga ne bi ugrozio.

8.4. Dostojanstvenost

Prema **principu dostojanstvenosti**, sudija je dužan da u svakoj prilici ostavlja utisak besprekornog ponašanja i da se uzdržava od nedoličnih postupaka, kao i od postupaka koji mogu da naruše njegov lični ili profesionalni ugled i poverenje javnosti u sud kao instituciju.

Načelno mišljenje Etičkog odbora broj 7/22 ukazuje na eklatantan primer kršenja principa dostojanstvenosti, kao i principa odanosti principima Etičkog kodeksa koji provejava kroz sve elemente nedoličnog ponašanja.

Drsko i agresivno ponašanje kojim ometa rad zaposlenih u javnoj ustanovi u koju je došao radi korišćenja njenih usluga ili takvo obraćanje zaposlenom u državnom organu, predstavlja ponašanje sudije koje nije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija.

U okviru principa dostojanstvenosti Etičkog kodeksa jasno se navodi da je sudija dužan da u obavljanju sudijske funkcije i u postupcima van suda razvija standarde ponašanja koji doprinose očuvanju ugleda i dostojanstva suda i sudija, kao i da mora da se uzdržava od nedoličnih postupaka.

8.5. Posvećenost

Posvećenost je generalno preduslov za kvalitetno obavljanje profesionalnih aktivnosti, ali nedostatak posvećenosti ima veću težinu i utiče na građane na direktniji način kada je prisutan kod sudija. Vansudske aktivnosti sudije ne smeju ometati njegovo redovno i uredno obavljanje sudijske funkcije. Prema **principu posvećenosti**, sudija radi ispunjenja obaveza koje su lične prirode i nisu neodložne, ne može da odloži zakazano ročište ili prekine ročište koje je u toku.

U skladu sa principom posvećenosti, u Načelnom mišljenju broj 2/23 se navodi da: ***„Privatne obaveze sudije, kao ni vansudske aktivnosti koje su od važnosti za podizanje ugleda sudija i unapređenje sudstva, ne smeju ometati njegovo redovno i uredno obavljanje sudijske funkcije, koje ima prvenstvo nad svim drugim aktivnostima sudije. Sudija je dužan da uloži svoj trud i znanje u ostvarenje najboljih rezultata. On je dužan da u skladu sa svojim mogućnostima i interesovanjima, pored obavljanja sudijske funkcije, obavlja i druge poslove koji su od važnosti za podizanje ugleda sudije i unapređenje rada suda. Vansudske aktivnosti sudije ne smeju ometati njegovo redovno i uredno obavljanje sudijske funkcije. Stoga obavljanje sudijske funkcije ima prvenstvo nad svim drugim aktivnostima sudije.“***

8.6. Odanost principima Etičkog kodeksa sudija

Kroz načelna mišljenja, ističe se i važnost da sudija ponašanjem kako u tako i van sudnice održava i jača poverenje javnosti i stranaka u njegovu nepristrasnost. Prema **principu odanosti principima Etičkog kodeksa**, sudija je dužan da se u svakoj situaciji pridržava Etičkog kodeksa, pa principi ovog kodeksa moraju biti integrisani u život sudije i onda kada neposredno ne vrši sudijsku funkciju.

Sudija je dužan da postupa u skladu sa principom odanosti principima Etičkog kodeksa i da se suzdrži od davanja komentara za koje bi se moglo opravdano pretpostaviti da mogu uticati na okončanje postupka u kome postupa i uticati na pravičnost suđenja bilo kom licu ili o bilo kom pitanju, kao i da se uzdrži od svakog ponašanja koje može dovesti do izuzeća od postupanja u postupku.

Princip odanosti principima Etičkog kodeksa sudija, često se krši uz kršenje ostalih principa, jer ovaj princip zahteva da se sudija u svakoj prilici pridržava Etičkog kodeksa i podrazumeva da principi Etičkog kodeksa predstavljaju način života sudije. Ipak, u nekim situacijama se taj princip posebno ističe. To je navedeno su Načelnom mišljenju broj 6/22 u kome je, pored navođenja ostalih razloga iz kojih je odluku doneo, u obrazloženju istaknuto ponašanje sudije koji komentariše postupke predsednika suda koje je ovaj već preduzeo ili najavio da će preduzeti u vezi postupanja sudije u tom predmetu, označavajući da to predstavlja ponašanje sudije koje nije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija.

Takođe, u Načelnom mišljenju broj 5/22 je istaknuto da verbalno izražavanje ili gestikulacija prilikom obavljanja službenog razgovora sa službenikom suda, kojima se omalovažava njegova ličnost i rad, predstavlja ponašanje sudije – predsednika suda koje nije u skladu sa Etičkim kodeksom sudija. Jasno se vidi da u navedenim situacijama sudija svojim ponašanjem ne samo da narušava sopstveni ugled i ugrožava status nepristrasnog odlučivanja u predmetu u kome postupa, već narušava ugled i poverenje u celokupno sudstvo.

